

Канівець Олена

старший викладач кафедри
землевпорядкування та кадастру

Сумський НАУ

м. Суми

ОСНОВНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕРОЗІЇ ҐРУНТІВ

Ерозія ґрунтів — це різноманітне і дуже поширене явище руйнування і переміщення ґрунтової маси і пухких порід потоками води і вітру.

За інтенсивністю ерозійних процесів розрізняють нормальну та прискорену ерозію. Нормальна (геологічна) ерозія виникає на поверхні ґрунту, вкритого природною рослинністю під дією рельєфу та метеорологічних факторів. Без втручання людини такі ерозійні процеси відбуваються дуже повільно і великої шкоди не спричиняють. Вона не супроводжується зниженням ґрунтової родючості, оскільки втрати ґрунту при цьому незначні й відновлюються природним ґрунтоутворенням. Процеси ерозії посилюються при нераціональному розорюванні земель, суцільному вирубуванні лісу, неправильному випасанні тварин на пасовищах. Така ерозія називається прискореною. Прискорена ерозія, що спричинюється господарською діяльністю людини, відбувається дуже швидко. [1]

Залежно від природних чинників руйнування ґрунту, розрізняють водну та вітрову ерозію. Чинники, які впливають на виникнення та інтенсивність ерозійних процесів, ділять на дві групи: природні та соціально-економічні, пов'язані з господарською діяльністю людини.

Сучасна ерозія, як правило, проявляється у випадку поєднання обох груп чинників. Природні чинники створюють умови для виникнення ерозії, а неправильна виробнича діяльність людини є основною причиною, що призводить до інтенсифікації її розвитку.

Основними чинниками розвитку водної ерозії є особливості та інтенсивність випадання опадів, товщина снігового покриву, глибина промерзання ґрунту, інтенсивність танення снігу, а також рельєф місцевості - крутизна і довжина схилів, їх форма. Так, на схилах з опуклим профілем на верхніх ділянках (при крутизні до 2°) змивання ґрунту не спостерігається, а із збільшенням крутизни вниз по схилу інтенсивність змивання ґрунту підвищується. Зокрема, доведено, що ерозійні процеси найбільш виражені на коротких схилах (100-200 м), де середня крутизна досягає найвищих значень ($2,8-3^\circ$). Якщо довжина схилів 700 м і більше, то середня їх крутизна зменшується до $1,50-2,08^\circ$, відповідно знижується й еродованість ґрунтового покриву.

Важливіше значення на процес розвитку водної ерозії має кількість атмосферних опадів та їх інтенсивність. На силових землях не використовується значна частина опадів внаслідок збільшення поверхневого стоку, особливо під час танення снігу. А це дуже небажано для південних областей України, де випадає мала кількість опадів.

Небезпечна лінійна водна ерозія, яка зменшує площу орних земель за рахунок розвитку ярів, замулювання ґрунтів на заплавах, ставків, водоймищ, русел річок, зрошувальних каналів тощо.

Основними причинами вітрової ерозії є велика швидкість вітру, погано оструктурений або безструктурний стан ґрунту, відсутність рослинного покриву, порушення верхнього шару ґрунту ґрунтообробними машинами, що завдає великих збитків і шкодить здоров'ю людей.

Ступінь розвитку вітрової ерозії залежить від, пилоутворювальної площі, під якою розуміють розорані землі, не розмежовані перешкодами (смугами, полями багаторічних трав тощо). Із збільшенням таких площ підвищується швидкість вітру над поверхнею ґрунту, насичується повітря потоком пилу.

Виникнення та розвиток вітрової ерозії значно залежить від гранулометричного складу. У природному стані видувуються легкі ґрунти -

піщані та супіщані. Легко видуваються розорані карбонатні чорноземи та карбонатні темно-каштанові ґрунти.

Вітрова ерозія шкідлива для посівів. Найчастіше ґрунтовими частками під час пилових бур пошкоджуються ніжні весняні сходи цукрових буряків, соняшнику і кукурудзи. Часом із ґрунтом здуваються і рослини, які укоренились.

Вітрова ерозія поширена в основному в південних і південно-східних районах України і зумовлюється сухістю клімату, зрідженістю природного рослинного покриву, сильними сухими вітрами, поганою структурою ґрунтів, неправильним сільськогосподарським їх використанням та недосконалою агротехнікою. [2]

Шкода внаслідок ерозії ґрунтів надзвичайно велика й одночасно дуже різноманітна. Тому в боротьбі з водною й вітровою ерозією ґрунтів, важливе місце повинно належати агролісомеліорації через її дешевину й екологічну нешкідливість. Основними лісомеліоративними протиерозійними заходами є: створення водорегулювальних лісосмуг у малолісних районах; створення водоохоронних лісових насаджень навколо ставків і водойм; створення суцільних протиерозійних лісопосадок на сильно еродованих круто схилах і непридатних для використання в сільському господарстві. [3]

Література

1. Грабак Н.Х., Основи ведення сільського господарства та охорона земель: Навчальний посібник – 2-е видання – К.: ВД «Професіонал», 2006.

2. Заверуха Н. Основи екології: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів/ Нелі Заверуха, Валентин Серебряков, Юрій Скиба,. - К.: Каравела, 2006.

3. Сухарев С. Основи екології та охорони довкілля: Навчальний посібник/ Мін-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. - К.: Центр навчальної літератури, 2006.